

Γιατί και πώς δε ζει πια ανάμεσά μας

το εργατικό κίνημα

Το εργατικό κίνημα είναι η πρακτική των εργαζομένων να οργανώνονται μαζικά για την διεκδίκηση των όρων δουλειάς και ζωής κατ'επέκταση στη βάση της εργατικής τους ταυτότητας. Αυτό σαν γενικευμένη και πάγια τακτική πλέον δεν υπάρχει. Η εξήγηση της εξαφάνισης του εργατικού κινήματος σαν αλλαγή των συσχετισμών με τη παραπλάνηση των εργατών από τη σοσιαλδημοκρατία ή από προδοτικά κόμματα και οργανώσεις είναι εκτός χρόνου και υπονοεί ότι μία ανάσταση του εργατικού κινήματος είναι εφικτή. Η εξήγηση της εξαφάνισης μπορεί να γίνει μόνο με τη κατανόηση της εξαφάνισης των ιστορικών συνθηκών μέσα στις οποίες γεννήθηκε και αναπτύχθηκε το εργατικό κίνημα.

Μεταβολή των παραγωγικών σχέσεων

Για να κατανοήσουμε πως εξαφανίστηκαν αυτές οι ιστορικές συνθήκες θα πρέπει να κατανοήσουμε πως οι παραγωγικές σχέσεις στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής (ΚΤΠ) μεταβάλλονται. Η θεμελιακή δομή του ΚΤΠ πετυχαίνει μια οικονομική αρχή που λέει ότι κάθε χρόνο με την ίδια ποσότητα εργασίας παράγονται περισσότερα από τον προηγούμενο. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει συνεχώς μία ποσοτική αλλαγή στις σχέσεις που τον συνθέτουν. Οι ποσοτικές και ποιοτικές αλλαγές όμως είναι αλληλένδετες. Οι παραγωγικές σχέσεις μεταβάλλονται ποσοτικά και ποιοτικά, διαφέρουν από περίοδο σε περίοδο και η κίνηση αυτή δεν είναι απλό αποτέλεσμα αλλά αποτέλεσμα και προϋπόθεση του ΚΤΠ. Οι παραγωγικές σχέσεις για να πετύχουν αυτή την οικονομική αρχή και επειδή την πετυχαίνουν διαμορφώνονται.

Ο τρόπος με τον οποίο επιτυγχάνεται αυτή η σχετική αύξηση του πλούτου στον ΚΤΠ είναι αυτός της αξιοποίησης και επανεπένδυσης του κεφαλαίου, αυτή είναι η θεμελιακή δομή του. Ο τρόπος αξιοποίησης του κεφαλαίου είναι η άντληση υπεραξίας. Οι παραγωγικές σχέσεις δηλαδή δεν είναι ουδέτερες είναι σχέσεις εκμετάλλευσης, είναι αντιθέσεις. Εξαιτίας αυτής της φύσης των παραγωγικών σχέσεων ο μηχανισμός με τον οποίο αυτές οι σχέσεις διαμορφώνονται είναι η ταξική πάλη.

Ένα αντικειμενικό επιχείρημα από τη σκοπιά της υπεράσπισης του συστήματος για την αντίληψη των ποσοτικών αλλαγών: Αν συμβολίσουμε το σύνολο του αποτελέσματος της παραγωγής με ένα γράφημα πίτας και πούμε ότι στους εργαζόμενους πηγαίνει ένα μικρό ποσοστό αυτής έστω x τον επόμενο χρόνο στους εργαζόμενους θα πάει ένα ποσοστό $x' < x$ αλλά η πίτα θα είναι μεγαλύτερη. Με σχετικούς όρους οι εργαζόμενοι κάθε χρόνο έχουν πρόσβαση σε μικρότερο κομμάτι του παραγόμενου πλούτου αλλά με απόλυτους όρους έχουν πρόσβαση σε μεγαλύτερο κομμάτι. Η εκκίνηση όλων των κινήματων γίνεται για την διεκδίκηση μεγαλύτερου κομματιού της πίτας πράγμα εφικτό όπως φαίνεται με απόλυτους

όρους. Το αποτέλεσμα όλης της ταξικής πάλης είναι η απόκτηση μικρότερου κομματιού της πίτας με σχετικούς όρους πράγμα το οποίο είναι μονόδρομος για να επιτευχθεί αύξηση της πίτας.

Μπορούμε να πούμε λοιπόν ότι η απόλυτη αλλά κυρίως η σχετική αύξηση του πλούτου επιτυγχάνεται και επιτυγχάνει τη διαμόρφωση των παραγωγικών σχέσεων δια της ταξικής πάλης.

Άντληση υπεραξίας

Για την αντίληψη του τρόπου μεταβολής των παραγωγικών σχέσεων πρέπει να εξετάσουμε τους τρόπους αύξησης του ποσοστού της υπεραξίας. Η άντληση υπεραξίας χωρίζεται σε άντληση απόλυτης υπεραξίας και άντληση σχετικής υπεραξίας. Η αύξηση του ποσοστού της υπεραξίας μέσω της άντλησης απόλυτης υπεραξίας γίνεται με αύξηση των ωρών εργασίας ή με μείωση του μισθού. Η αύξηση του ποσοστού της υπεραξίας με άντληση σχετικής υπεραξίας γίνεται με αλλαγή του λόγου αναγκαίας εργασίας/υπερεργασίας. Ο λόγος αυτός μειώνεται με την μείωση του κόστους των μέσων συντήρησης του εργαζόμενου ή εκφρασμένο αλλιώς με την αύξηση της παραγωγικότητας (ή αποδοτικότητας) της εργασίας. Το κόστος των μέσων συντήρησης αποτελείται από την εργασία που δαπανήθηκε και το σταθερό προκαταβεβλημένο κεφάλαιο. Η μείωση του κόστους μπορεί να επιτευχθεί με μείωση της εργασίας που πρέπει να δαπανηθεί πράγμα ταυτόσημο με την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας ή με μείωση του σταθερού κεφαλαίου που πρέπει να προκαταβληθεί.

Ονόμασα αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας μόνο τη μείωση της εργασίας που πρέπει να ξοδευθεί για την παραγωγή ενός εμπορεύματος. Αν όμως σκεφτούμε την εργασία σαν μεταβλητό κεφάλαιο τότε η μείωση του κόστους των μέσων συντήρησης (που οδηγεί σε αύξηση του ποσοστού της υπεραξίας) επιτυγχάνεται με μείωση του κεφαλαίου γενικά που χρειάζεται για να παραχθούν αυτά τα μέσα συντήρησης, μείωση του κεφαλαίου σταθερού ή μεταβλητού. Δηλαδή αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας είναι η μείωση του κεφαλαίου που πρέπει να καταβληθεί για την παραγωγή των εμπορευμάτων.

Υποταγή της εργασίας στο κεφάλαιο

Η υποταγή της εργασίας στο κεφάλαιο ξεκινά με τη μετατροπή της εργασίας σε μεταβλητό κεφάλαιο, από τη στιγμή που η εργασία γίνεται κομμάτι του κεφαλαίου και σαν τέτοιο παίρνει μέρος στην αξιοποίηση του κεφαλαίου.

Προκύπτει όμως και μία άλλη μορφή υποταγής της εργασίας στο κεφάλαιο από την συσσώρευση του κεφαλαίου. Αυτό συμβαίνει γιατί στον ΚΤΠ ο καταμερισμός της εργασίας γίνεται στη βάση των κοινωνικών μέσων παραγωγής και μέσω της συσσώρευσης κεφαλαίου και της συσσώρευσης μέσω παραγωγής εμφανίζεται και μια αυξημένη κοινωνική παραγωγική δύναμη της εργασίας που εμφανίζεται σαν παραγωγική δύναμη του κεφαλαίου. Εμφανίζεται σαν τέτοια διότι η παραγωγικότητα

της εργασίας εκφράζεται σαν το κεφάλαιο που πρέπει να καταβληθεί για την παραγωγή των εμπορευμάτων.

Αν ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής παρουσιάζεται από τη μια μεριά σαν ιστορική ανάγκη για τη μετατροπή του προτσές εργασίας σε κοινωνικό προτσές, από την άλλη, αυτή η κοινωνική μορφή του προτσές εργασίας εμφανίζεται σαν μια μέθοδος που τη χρησιμοποιεί το κεφάλαιο για να εκμεταλλευτεί πιο κερδοφόρα το προτσές εργασίας με το ανέβασα της παραγωγικής του δύναμης.¹

Το κεφάλαιο είναι φορέας της αποδοτικότητας της εργασίας. Η αύξηση της παραγωγικής δύναμης της εργασίας εμφανίζεται σαν αύξηση της παραγωγικής δύναμης του κεφαλαίου.

Η υποταγή της εργασίας στο κεφάλαιο δεν είναι κάτι που έχει συντελεστεί, είναι κάτι που συντελείται διαρκώς, είναι μια διαδικασία και μάλιστα συνεχώς αυξανόμενης έντασης. Μαζί με τη διαδοχή περιόδων ύφεσης και ανάπτυξης εμφανίζονται και προστίθενται νέοι τρόποι αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας που παρουσιάζεται όμως σαν αύξηση της παραγωγικής δύναμης του κεφαλαίου. Περνώντας από τον ένα κύκλο συσσώρευσης στον άλλο εμφανίζονται νέοι τρόποι αύξησης της παραγωγικότητας διότι κάθε κύκλος έχει μεγαλύτερους ρυθμούς συσσώρευσης από τον προηγούμενο.

Συγκεκριμένα / λίγο σχηματικά / για το εργατικό κίνημα

Η αρχή της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής γίνεται τη στιγμή που έχουμε μια τέτοια συσσώρευση κεφαλαίου που επιτρέπει την εκμετάλλευση ενός μεγαλύτερου αριθμού εργατών στο ίδιο είδος εμπορεύματος. Από αυτό το γεγονός έχουμε αμέσως μια αυξημένη κοινωνική παραγωγική δύναμη της εργασίας/του κεφαλαίου που οφείλεται στη συνεργασία ενός μεγαλύτερου αριθμού εργατών στο ίδιο είδος εμπορεύματος.

Σε αυτό έρχεται να προστεθεί η χρησιμοποίηση της τεχνολογικής προόδου από το κεφάλαιο για την αύξηση της αποδοτικότητας της εργασίας. Αν ορίζουμε αύξηση της αποδοτικότητας της εργασίας την μείωση του κεφαλαίου που καταβάλλεται για την παραγωγή εμπορευμάτων, η αύξηση της αποδοτικότητας με χρήση νέας τεχνολογίας αφορά την μείωση του μεταβλητού μέρους του κεφαλαίου που χρειάζεται για την παραγωγή. Η τεχνολογική πρόοδος αποτελεί μια συλλογική κατάκτηση η οποία εμφανίζεται όμως σαν επιτεύγματα ατομικών επιστημόνων και εφευρετών, εμφανίζεται σαν κατάκτηση ενός επιπέδου μεγαλύτερης δυνατότητας εκμετάλλευσης της εργασίας από ένα ατομικό κεφάλαιο. Εμφανίζεται έτσι διότι η κίνηση προς αυτή την κατεύθυνση γίνεται με κινητήρια δύναμη τον ανταγωνισμό. Φυσικά όταν κατακτιέται ένα επίπεδο μεγαλύτερης δυνατότητας εκμετάλλευσης της εργασίας από ένα ατομικό κεφάλαιο σε ένα είδος εμπορεύματος στη συνέχεια εγκαθιδρύεται

οικουμενικά για να εκφραστεί σαν το μέσο κοινωνικά αναγκαίο χρόνο εργασίας για την παραγωγή του εμπορεύματος αυτού.

Συνεργασία εργατών εντός της επιχείρησης και χρήση της τεχνολογικής προόδου, είναι οι δύο μέθοδοι που χρησιμοποιούνταν από το κεφάλαιο για να αυξηθούν τα ποσοστά της υπεραξίας την εποχή του εργατικού κινήματος. Η άντληση σχετικής υπεραξίας μέσω της συνεργασίας των εργατών εντός της επιχείρησης δημιουργεί την ανάγκη διοίκησης της παραγωγής, ρόλο τον οποίο έχει το κεφάλαιο και κάνει τον κεφαλαιοκράτη αφεντικό. Η άντληση σχετικής υπεραξίας μέσω της τεχνολογικής προόδου κάνει τη συνθήκη που το κεφάλαιο είναι ο φορέας της παραγωγικότητας της εργασίας να εμφανίζεται σαν συνθήκη που η ιδιοκτησία του αφεντικού είναι ο φορέας της παραγωγικότητας της εργασίας του εργάτη. Η ιδιοκτησία του αφεντικού είναι τα μέσα παραγωγής και από το τι τεχνολογικού επιπέδου μέσα παραγωγής μπορεί να αγοράσει το αφεντικό εξαρτάται στο μεγαλύτερο βαθμό η παραγωγικότητα της εργασίας.

Η αύξηση στο ποσοστό της υπεραξίας είναι ποσοτική αλλαγή των παραγωγικών σχέσεων. Η αλλαγή των παραγωγικών σχέσεων γίνεται με το μηχανισμό της ταξικής πάλης. Από τον τρόπο αύξησης του ποσοστού της υπεραξίας προκύπτει η μορφή της ταξικής πάλης. Η εμφάνιση του κεφαλαιοκράτη σαν αφεντικό/διοικητή και η εξάρτηση της παραγωγικότητας της εργασίας από την τεχνολογία των μέσων παραγωγής που αποτελούν ιδιοκτησία του αφεντικού οδηγεί την ταξική πάλη να παίρνει τη μορφή της αντιπαράθεσης μεταξύ αφεντικών και εργατών γύρω από την άντληση απόλυτης υπεραξίας, γύρω από το μισθό και το ωράριο. Δηλαδή οι εργάτες βρίσκονται στη βάση της εργατικής τους ταυτότητας απέναντι από τα αφεντικά στη διεκδίκηση των όρων δουλειάς.

Νέοι τρόποι άντλησης σχετικής υπεραξίας

Στη συνεργασία και διεύθυνση των εργατών πάνω σε ένα είδος εμπορεύματος και στη τεχνολογική πρόοδο εμφανίζονται και προστίθενται νέοι τρόποι άντλησης σχετικής υπεραξίας, νέοι τρόποι αύξησης της παραγωγικότητας οι οποίοι τρόποι προκύπτουν από τη συσσώρευση.

Εδώ θα χρησιμοποιήσω το πολυσυζητημένο παράδειγμα της αυτοκινητοβιομηχανίας του Φορντ ρίχνοντας τη προσοχή σε ένα διαφορετικό σημείο. Συγκεκριμένα σε μια επιχειρηματική πρακτική του Φορντ, ένα σύμπλεγμα εργοστασίων κατά μήκος ενός ποταμού το Ford River Rouge Complex. Είχε συγκεντρώσει στην ιδιοκτησία του από ορυχεία που εξόρυσσαν πρώτες ύλες μέχρι τα εργοστάσια συναρμολόγησης αυτοκινήτων όλες τις βιομηχανίες συν τα εργοστάσια παραγωγής ενέργειας, τα λιμάνια και σιδηρόδρομο. Δεν είχε δηλαδή σχεδόν καθόλου προμηθευτές και συνεργαζόμενες εταιρείες. Ακόμα περισσότερο για να ελεγχθεί ακόμα καλύτερα η κίνηση των εμπορευμάτων ο Φορντ είχε εγκαθιδρύσει και ένα σύστημα franchise με το οποίο έλεγχε τους λιανοπωλητές. Πέρα από τη γραμμή παραγωγής και τον καταμερισμό των εργασιών μέσα στο εργοστάσιο είχε καταφέρει και

¹ Κ. Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, Τόμος 1

μεταξύ των εργοστασίων μία συνεχή ροή των εμπορευμάτων από πρώτη ύλη ως την πώληση. Πρακτική που αύξησε πολύ τους ρυθμούς συσσώρευσης του κεφαλαίου. Αυτή η ευθυγράμμιση και η αύξηση του ρυθμού συσσώρευσης σαν αποτέλεσμα της ακραίας συσσώρευσης ήταν ουτοπική για το κεφάλαιο. Η ουσία του επιτεύγματος ήταν στην συνεχή ροή των εμπορευμάτων.

Αυτή η συνεχής ροή των εμπορευμάτων θεωρητικά εξαφανίζει την ανάγκη όλων των ενδιάμεσων εργοστασίων να αποθηκεύουν πρώτες ύλες και τελικά προϊόντα αφού εξισορροπεί την προσφορά και την ζήτηση και τίθεται τέτοιο ζήτημα μόνο στο επίπεδο της τελικής κατανάλωσης. Αυτό επιτρέπει στις εταιρίες να επιχειρούν με λιγότερο κεφάλαιο αφού δεν είναι υποχρεωμένες να δεσμεύουν κεφάλαιο σε αποθέματα πρώτων υλών και τελικών προϊόντων. Αλλάζει επομένως η σύνθεση σταθερού και μεταβλητού κεφαλαίου, η υπεραξία που επενδύεται ξανά, επενδύεται τώρα με άλλη αναλογία.

Εδώ έχουμε τη περίπτωση της άντληση σχετικής υπεραξίας με μείωση του κεφαλαίου που χρειάζεται για την παραγωγή των εμπορευμάτων αλλά αυτή τη φορά τη μείωση του σταθερού του μέρους. Έχουμε ανέβασμα της παραγωγικής δύναμης της εργασίας χωρίς να αλλάξουν άμεσα οι συνθήκες της δουλειάς αλλά με οικονομία στα μέσα παραγωγής.

Πρόκειται για μια αύξηση της έντασης του φαινομένου υποταγής της εργασίας στο κεφάλαιο. Πρόκειται για ποιοτική αλλαγή των παραγωγικών σχέσεων.

Την οικονομία των μέσων παραγωγής πρέπει γενικά να την εξετάζουμε από διπλή άποψη. Τη μια φορά εφόσον φτηναίνει τα εμπορεύματα και ρίχνει έτσι την αξία της εργατικής δύναμης. Την άλλη φορά εφόσον αλλάζει τη σχέση της υπεραξία προς το προκαταβεβλημένο συνολικό κεφάλαιο, δηλαδή προς το άθροισμα της αξίας των συστατικών μερών του, του σταθερού και του μεταβλητού κεφαλαίου. Επειδή δηλαδή στην κεφαλαιοκρατική παραγωγή οι όροι της εργασίας αντιπαρτίθενται στον εργάτη σαν κάτι το αυτοτελές, εμφανίζεται και η οικονομία τους σαν μια ιδιαίτερη επιχείρηση που δεν τον αφορά καθόλου και για αυτό χωρισμένη από τις μέθοδες που ανεβάζουν τη προσωπική του παραγωγικότητα.²

Η συγκέντρωση στα χέρια ενός κεφαλαιοκράτη όλων των κομματιών της παραγωγής ενός εμπορεύματος δεν ακολουθήθηκε τελικά διότι αποδείχτηκε μη αποδοτική. Το κεφάλαιο ακολούθησε την πρακτική της αποκέντρωσης της παραγωγής αλλά είχε αποκαλυφθεί η δυνατότητα ακόμα μεγαλύτερης εκμετάλλευσης της εργασίας μέσω της δημιουργίας συνεχών ροών εμπορευμάτων, μέσω της ευθυγράμμισης της παραγωγής συνολικά, μέσω της συνεργασίας και από κοινού βελτιστοποίηση των διαδικασιών και των νούμερων μεταξύ των επιχειρήσεων. Αυτή είναι και η ουσία του ΚΤΠ, εξειδίκευση, σπάσιμο και καταμερισμός των εργασιών σε επιμέρους κεφάλαια ενός όμως κοινωνικού προτσές παραγωγής.

Νέα παγκοσμιοποίηση και οριζόντιες δομές παραγωγής

Αυτή είναι η νέα παγκοσμιοποίηση η οποία δεν διεξάγεται λόγω του ανταγωνισμού των μονοπωλίων αλλά διεξάγεται εξαιτίας της ανάγκης για ευθυγράμμιση των εργασιών. Η επέκταση δεν γίνεται με κατάκτηση νέων αγορών αλλά νέων κομματιών της αγοράς με διαδικασία εμπορευματοποίησης.

Οι εταιρίες στην διαδικασία ευθυγράμμισης και από κοινού βελτιστοποίησης άλλαξαν το μοντέλο με το οποίο συναλλάσσονταν. Πέρασαν από ένα μοντέλο εντολών και ελέγχου σε ένα μοντέλο σύνδεσης και συνεργασίας. Οι εταιρίες μέχρι τώρα έδιναν εντολές, έβηταν παραγγελίες και έλεγχαν το αποτέλεσμα προσπαθώντας να επωφεληθούν όσο μπορούσαν από τον ανταγωνισμό των προμηθευτών τους. Τώρα οι εταιρίες συνδέονται και συνεργάζονται προσπαθώντας να βελτιώσουν από κοινού τα νούμερά τους. Αυτό έχει σαν αποτελέσματα την μεταφορά του μοντέλου σύνδεσης και συνεργασίας μεταξύ των εταιριών μέσα στις ίδιες τις επιχειρήσεις. Σε πολλές εταιρίες αντί να διαρθρωθούν σε πολλά επίπεδα και να έχουν μία κάθετη δομή είναι εφικτό να δημιουργήσουν μία πιο οριζόντια δομή με πολύ λιγότερα επίπεδα. Πάντα οι επιστάτες, οι ελεγκτές και οι διευθυντές θεωρούνταν αναγκαίο έξοδο αλλά εδώ έχουμε νέες συνθήκες εργασίας.

Το φαίνεσθαι

Σε καιρούς εργατικού κινήματος είπα ότι η συνθήκη που το κεφάλαιο είναι ο φορέας της παραγωγικότητας της εργασίας εμφανίζεται σαν συνθήκη όπου τα μέσα παραγωγής είναι ο φορέας της παραγωγικότητας της εργασίας. Η αναπαράσταση αυτή έχει αλλάξει, δεν έχει χαθεί, έχουν προστεθεί και άλλα στοιχεία, έχουμε αλλαγή στο τι οι εργαζόμενοι αντιλαμβάνονται σαν φορέα της αποδοτικότητας της εργασίας τους. Δύο ακόμα φαινομενικοί φορείς είναι η γεωγραφική θέση και το κράτος. Την αντίληψη αυτών των δύο σαν φορείς αποδεικνύουν εκφράσεις όπως “όλα πλέον παράγονται στην Κίνα” και “η Ελλάδα δεν συμφέρει για επενδύσεις” που είναι εκφράσεις must για ανθρώπους που “ξέρουν την αγορά”.

Πρώτα η γεωγραφική θέση : δύο ίδια εργοστάσια με ίδιο εξοπλισμό και οργάνωση, με ίδιο ρυθμό παραγωγής σε διαφορετικά μέρη του πλανήτη επιτυγχάνουν διαφορετικά ποσοστά κέρδους. Πέρα από τις διαφορές σε μισθούς ή το πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν, ας υποθέσουμε ότι αυτά δεν διαφοροποιούνται, και πάλι λόγω της γεωγραφικής θέσης λόγω της θέσης στα διεθνή δίκτυα ροής εμπορευμάτων υπάρχει διαφορά στα ποσοστά κέρδους. Τα εμπορεύματα που βρίσκονται σε κίνηση ή είναι αποθηκευμένα και περιμένουν είναι δεσμευμένο κεφάλαιο και η ποσότητα αυτών των εμπορευμάτων, αυτού του κεφαλαίου εξαρτάται σε ένα ευθυγραμμισμένο παγκοσμιοποιημένο σύστημα από τη γεωγραφική θέση. Γι’ αυτό και οι ρυθμοί αξιοποίησης του κεφαλαίου, οι ρυθμοί αξιοποίησης της εργατικής δύναμης διαφέρουν ανάλογα την γεωγραφική θέση. Στη προσπάθεια να αυξηθεί η ταχύτητα αξιοποίησης του κεφαλαίου πράγμα που είναι αποτέλεσμα της ταξικής πάλης φάνηκε η ανάγκη για ένα

² Κ. Μαρξ, *Το Κεφάλαιο*, Τόμος 1

πιο παγκόσμιο καταμερισμό της εργασίας. Δεν λέω ότι υπάρχει απόλυτη περιφερειοποίηση της παραγωγής, λέω ότι η γεωγραφική θέση αποτελεί ένα παράγοντα διαφοροποίησης του ρυθμού αξιοποίησης της εργασίας.

Δεύτερα το κράτος είναι αυτό που καθορίζει την ικανότητα των επιχειρήσεων μίας χώρας να ενταχθούν με επιτυχία ή όχι στις παγκόσμιες αλυσίδες. Ο τρόπος με τον οποίο το καταφέρνει αυτό είναι θέτοντας ένα σταθερό πλαίσιο, ένα νομικό πλαίσιο που επιτρέπει τη μεταφορά και επένδυση κεφαλαίων, ένα πλαίσιο λειτουργίας των υποδομών μεταφοράς και πιο σημαντικό από όλα ένα πλαίσιο πολιτικής σταθερότητας. Δεν μπορούμε φυσικά να δούμε το κράτος σαν απλό εργαλείο του ΚΤΠ, σαν ξεχωριστό από το κεφάλαιο. Το κράτος έχει τη βασική λειτουργία της ενσωμάτωσης της εργασίας στο κεφάλαιο, της ενσωμάτωσης της αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης στην αναπαραγωγή του κεφαλαίου και αυτή του η λειτουργία δεν αλλάζει αν και έχει διαμορφωθεί. Όμως εδώ κοιτάμε το πώς εμφανίζεται το κράτος σαν φορέας της αποδοτικότητας της εργασίας π.χ. είναι σίγουρο πως το αν ένα κράτος έχει συνάψει διεθνείς συμβάσεις εμπορίου ή όχι επηρεάζει τα ποσοστά κέρδους που μπορούν να επιτύχουν τα κεφάλαια στη χώρα αυτή δηλαδή το αν αξίζει να αξιοποιηθεί η εργασία των κατοίκων και σε ποιο βαθμό.

Εμπορευματοποίηση και ελαστικές σχέσεις εργασίας

Για να μπορέσουν να συνεχίσουν να αυξάνονται τα ποσοστά κέρδους δεν φτάνει αυτή η ευθυγράμμιση και η προσπάθεια δημιουργίας συνεχών ροών εμπορευμάτων, πρέπει να ανακαλύπτονται συνεχώς νέες δυνατότητες, νέες μέθοδοι δημιουργίας κέρδους. Η ανακάλυψη αυτή γίνεται με μια συνεχή διαδικασία εμπορευματοποίησης. Η εμπορευματοποίηση αγαθών και υπηρεσιών είναι δομική στον ΚΤΠ και είναι κομμάτι της διαδικασίας αύξησης του ρυθμού αξιοποίησης κεφαλαίου. (Δεν αναφέρομαι σε εμπορευματοποίηση κάποιων “κοινωνικών αγαθών”. Τα λεγόμενα κοινωνικά αγαθά είναι ήδη εμπορεύματα και σαν κοινωνικά αγαθά υπάρχουν μόνο στο μυαλό όσων σκέφτονται με ένα ορίζοντα εργατικού ελέγχου πάνω στον καπιταλισμό).

Η διαδικασία της εμπορευματοποίησης έχει αυξήσει και αυτή τους ρυθμούς της και δεν πρόκειται για μια μεταβολή απλά ποσοτική αλλά και για ποιοτική μεταβολή της διαδικασίας η οποία γεννά νέες παραγωγικές σχέσεις. Η εμπορευματοποίηση αναφέρεται σε αυτά που καπιταλιστικά ονομάζονται καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες. Πρόκειται για εμπορεύματα που εμφανίζονται πρώτη φορά στην αγορά και όλο και μεγαλύτερο κομμάτι του κεφαλαίου επενδύεται στη παραγωγή τους διότι αφήνουν μεγάλο περιθώριο κέρδους αλλά δεν υπάρχει δυνατότητα πρόβλεψης της ζήτησης.

Ο τρόπος οργάνωσης της παραγωγής αυτών των εμπορευμάτων είναι τελείως διαφορετικός. Ενός παραδοσιακού εμπορεύματος, που καλύπτει μία λειτουργική ανάγκη με γνωστή ζήτηση η παραγωγή οργανώνεται με βάση τα πλεονεκτήματα της μαζικής παραγωγής. Τα υψηλότερα ποσοστά κέρδους

επιτυγχάνονται με αύξηση του ποσοστού υπεραξίας με τον τρόπο που περιέγραψα προηγουμένως, με τον παγκόσμιο καταμερισμό, με την ευθυγράμμιση της παραγωγής. Ενός καινοτόμου εμπορεύματος από την άλλη η παραγωγή οργανώνεται με βάση την γρήγορη ανταπόκριση. Αυτό συμβαίνει επειδή η ζήτηση των εμπορευμάτων αυτών από τη φύση τους είναι ακαθόριστη, μη προβλέψιμη. Η παραγωγή τους γίνεται κοντά στην περιοχική κατανάλωσή, χρησιμοποιούνται διάφοροι εναλλακτικοί προμηθευτές και δημιουργούνται δομές που επιτρέπουν τις αποκλίσεις στην δυναμικότητα του συστήματος.

Ένα παράδειγμα είναι το παράδειγμα εμπορευματοποίησης της νέας τεχνολογίας όπως πχ τα εμπορεύματα της APPLE που όταν πρόκειται να βγάλει ένα νέο εμπόρευμα μισθώνει διαφορετικά εργοστάσια παραγωγής και παράγει σε ελάχιστο χρονικό διάστημα τεράστιες ποσότητες και στη συνέχεια αποσύρεται από την παραγωγή. Τα συνεργαζόμενα εργοστάσια παρουσιάζουν τεράστιες αποκλίσεις στους ρυθμούς παραγωγής που πρέπει να επιτύχουν. Αν συμβεί κάτι απρόβλεπτο όπως πχ μια απεργία βρίσκει εναλλακτικό προμηθευτή χωρίς επιπλέον κόστος διότι αυτό κάνει ήδη, κλείνει ακραίες συμφωνίες της τελευταίας στιγμής, έχει εξαρχής επενδύσει στην προσαρμοστικότητα της παραγωγής της. Για την ακρίβεια η επένδυση στην προσαρμοστικότητα είναι η επένδυση που οδηγεί σε αυξημένα κέρδη.

Η ουσία της δυνατότητας μεγαλύτερων ποσοστών κέρδους είναι η ακαθοριστία, η ουσία της αύξησης του ρυθμού αξιοποίησης κεφαλαίου βρίσκεται στην μεταβλητότητα του συστήματος. Εδώ βρίσκεται και η αρχή των ελαστικών σχέσεων εργασίας, η παραγωγικότητα της εργασίας των εργαζομένων που έχουν σαν αντικείμενο τέτοια εμπορεύματα προκύπτει από την επισφάλεια τους. Οι ελαστικές σχέσεις εργασίας δεν είναι λοιπόν επινοηση για τον εκβιασμό των εργαζομένων, ούτε η ήττα ενός κινήματος που υποχώρησε και το άφησε να συμβεί. Η επισφάλεια είναι όμως αποτέλεσμα της ταξικής πάλης γιατί πάντα το αποτέλεσμα της ταξικής πάλης είναι υψηλότεροι ρυθμοί αξιοποίησης κεφαλαίου και μαζί διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων.

Η εμπορευματοποίηση όμως (όπως πχ η εμπορευματοποίηση της νέας τεχνολογίας που περιέγραψα και που η νέα τεχνολογία είναι απαραίτητο εργαλείο δουλειάς) αλλάζει τις συνθήκες της κατανάλωσης και ενώ τα καινοτόμα προϊόντα αποτελούν την αρχή των ελαστικών σχέσεων στη συνέχεια έχουμε εξάπλωση και εγκαθίδρυση αυτών των σχέσεων παράλληλα με την εγκαθίδρυση νέων τρόπων κατανάλωσης. Ακόμα η πλειονότητα των εταιρειών έχουν σαν πελάτες άλλες εταιρείες και η κατανάλωση των εμπορευμάτων τους αφορούν κομμάτια της παραγωγής, έτσι που η εμπορευματοποίηση αποτελεί επέκταση του καπιταλισμού σε κοινωνικό επίπεδο διαμορφώνοντας τις σχέσεις κατανάλωσης και παραγωγής ταυτόχρονα.

Επιβολή της εργασίας, απασχολησιμότητα και ιδεολογήματα

Η παραγωγή σήμερα είναι ακόμα πιο καταμερισμένη και γεωγραφικά καταμερισμένη αλλά είναι και πιο

ευθυγραμμισμένη ενώ η δομή της τείνει να γίνει οριζόντια. Επίσης έχουμε εξάπλωση των επισφαλών σχέσεων εργασίας. Ταυτόχρονα η άντληση της σχετικής υπεραξίας συνοδεύεται πάντα και από μία αύξηση της έντασης της εργασίας. Η άντληση της σχετικής υπεραξίας με αλλαγή στα μέσα παραγωγής αλλάζει άμεσα τις συνθήκες της εργασίας και έτσι την εντατικοποιεί όμως οι μέθοδοι που περιέγραψα για την αύξηση της σχετικής υπεραξίας δεν αλλάζουν άμεσα τις συνθήκες εργασίας. Πώς αυξάνει η εντατικότητα της εργασίας σήμερα και ποιός είναι ο μηχανισμός επιβολής των απαιτήσεων του κεφαλαίου από την εργασία;

Η απάντηση βρίσκεται στον όρο της απασχολησιμότητας. Ο κάθε εργαζόμενος για να μπορέσει να συνεχίσει να εργάζεται πρέπει να εξασφαλίζει την απασχολησιμότητά του, να αποδεικνύει δηλαδή ότι η εργασία του μπορεί να αξιοποιηθεί. Αυτό γίνεται με τη συνεχή αύξηση των προσόντων του με σεμινάρια, προσωπική μέριμνα επιμόρφωσης και με την προσαρμοστικότητα του στις νέες συνθήκες. Το κυνήγι της απασχολησιμότητας από τους ίδιους τους εργαζομένους παρουσιάζεται σήμερα σαν ένα προαπαιτούμενο για να μπορέσει το κεφάλαιο να αξιοποιήσει την εργασία.

Έτσι έχει αλλάξει στον κυρίαρχο ιδεολόγημα μεταξύ των εργαζομένων. Σε καιρούς εργατικού κινήματος αυτό που εξασφάλιζε την επιβολή της εργασίας που ήταν απαραίτητη τότε ήταν το ιδεολόγημα που επικρατούσε μεταξύ των εργαζομένων που ήταν η ιδέα ότι από την εργατική υπόσταση αντλείται μια περηφάνια. Το ιδεολόγημα του περήφανου εργάτη ήταν κοινό για όλους τους εργάτες από δεξιούς μέχρι κομμουνιστές. Ήταν η λογική επέκταση της συνθήκης της εξασφάλισης της αναπαραγωγής των προλετάρων από την ένταξή τους στην εργατική τάξη.

Ενώ σήμερα το κυρίαρχο ιδεολόγημα είναι η ιδέα ότι ο εργαζόμενος πρέπει να είναι περήφανος για την θέση που κατάφερε να έχει μέσα στην παραγωγή ατομικά. Και αυτό είναι λογική επέκταση της σημερινής συνθήκης που είναι η εξασφάλισης της αναπαραγωγής των προλετάρων από την επίτευξη της απασχολησιμότητας κάτω από την απειλή του αποκλεισμού. Το ιδεολόγημα αυτό υποστηρίζεται σε ένα βαθμό από την οριζοντιότητα της παραγωγής που παρουσιάζει πολλές θέσεις εργασίας σαν θέσεις ευθύνης.

Τέλος

Τα κινήματα σήμερα και στο μέλλον δεν μπορούν να είναι μαζικά και συνειδητοποιημένα για μια άλλη κοινωνία.

Έδωσα μεγάλη έμφαση στο γεγονός πως η παραγωγικότητα της εργασίας εμφανίζεται σαν παραγωγική δύναμη του κεφαλαίου. Όσο το γεγονός αυτό της υποταγής της εργασίας στο κεφάλαιο εντείνεται τόσο λιγότερο μαζικά και συνειδητοποιημένα θα είναι τα κινήματα διότι συνειδητοποίηση εννοείται η αντίληψη της εργατικής τάξης και του κεφαλαίου σαν δύο ξεχωριστά και αντίπαλα κομμάτια και μαζικότητα εννοείται η μαζικότητα στη βάση της εργατικής ταυτότητας. Κατά συνέπεια και καθώς η

υποταγή της εργασίας στο κεφάλαιο εμφανιζόταν σαν εξάρτηση της παραγωγικότητας της εργασίας από τα μέσα παραγωγής δημιουργούνταν και ένας ορίζοντας κατάκτησης των μέσων αυτών, ένας δηλαδή θετικός ορισμός μιας άλλης κοινωνίας που σήμερα δεν μπορεί να δοθεί.

Έτσι προκύπτει από την ιστορική αντίληψη πως η ιστορία δεν μπορεί να κάνει πίσω βήματα. Επιμένω στην συνεχή αύξηση του πλούτου με σχετικούς όρους σαν την ευθύγραμμη συνιστώσα της κίνησης της ιστορίας διότι οι σχέσεις διαμορφώνονται γύρω από αυτή την αρχή και δεν μπορούν να γυρίσουν πίσω και να πάμε σε χαμηλότερα ποσοστά αύξησης του πλούτου. Ένα παράδειγμα: έχει υπάρξει ιστορική περίοδος που είχαμε καταμερισμό της εργασίας αλλά όχι ανεπτυγμένη εμπορευματική παραγωγή, έχει υπάρξει ιστορική περίοδος που είχαμε εμπορευματική παραγωγή αλλά όχι κινητήριο μοχλό το κέρδος. Σήμερα αυτά είναι αναπόσπαστα το ένα από τα άλλα. Είναι όροι των τρόπων παραγωγής οι οποίοι εξελίσσονται και καθώς εξελίσσονται δεν μπορούμε να έχουμε αποσύμπτυξη των επιμέρους πτυχών τους. Αντίστοιχα στο σήμερα έχουμε σαν όρο του τρόπου παραγωγής την περαιτέρω υποταγή της εργασίας στο κεφάλαιο και δεν μπορούμε να το αντιστρέψουμε αυτό. Δεν πρόκειται για μια προσπάθεια μηδενισμού των εργατικών αγώνων. Δεν υποστηρίζω ότι κάθε αντίσταση είναι ανώφελη. Μάλιστα θεωρώ τις εργατικές διεκδικήσεις πολύ σημαντικές και τους αγώνες για καλύτερους όρους δουλειάς απαραίτητους. Αν όμως πάμε να εξηγήσουμε τη σημερινή οπισθοχώρηση με γνώμονα πως το εργατικό κίνημα είναι μονόδρομος και τα κινήματα πρέπει αποκλειστικά να είναι μαζικά και συνειδητοποιημένα για μια άλλη κοινωνία φτάνουμε στο συμπέρασμα πως οι προλετάριοι σήμερα είναι παραπλανημένοι, αδρανείς και κάπου κάναμε λάθος.

Όχι. Δεν κάναμε πουθενά λάθος και οι σημερινοί προλετάριοι δεν είναι παραπλανημένοι ούτε αδρανείς, δίνουν μάχες αλλά κάποιες από αυτές δεν έχουν τη μορφή που συνηθίσαμε. Η ταξική πάλη δεν πέθανε, διεξάγεται αλλά δεν έχει τη μορφή που ξέραμε.

Γέρος [σύντροφος από ΑΠΗΜ]